

УЛУС АЖЫЛ-АГЫЙЖЫ ЧУГУЛА СОРУЛГА

Одлага-энергетика курлавырларын камналгалыг, чеп ажыл-агый чарыдалыг оза кичээлдерин партия болгаш чазак салып турар. Бо талазы-биле тускы доктала-шынтыкларын хулаа алган болгаш бо айттыр ССРЭ-нин Энергетика программанын база бир чарыдал кезе боюн кырген. Бистин республикаларын партия, совет органдары, ажыл-агый ууртукчулары электрия болгаш чымыл энергиянын камналгалыг, хулаа-агый чарыдалыг кичээлдерин оомугу үсө база күштелдирген. Бо талазы-биле эркен чымыл ал чоруткан хемчеглер чамдык эки түнелдерин берген. 1984 чылда электрия энергиясы көрдүнгениндей камнатынган алдынган.

Бо чымыл болгаш моон-ла сонгаар одалаг-энергетика курлавырларын камналгалыгын, чөптүг чарыдалыгын талазы-биле ажыл улам күштелдир, улам улуг кичээлдерге тусур ужурул. 1985 чылдын баштагы айынын түнелдеринде алган көргө, республикада электрия болгаш чымыл энергиянын чарыдалыг чурчуткан, эки талазы-биле башка-агый чарыдалыг башка-агый чарыдалыг тудулаан эске барык шуут алдырар. Чымыл айдан электрия энергиянын камналгалыг болган. Район-ар айып-биле амыр болза, дыка көбү эркен чарыдал кылган.

Мылкажык электрия болгаш чымыл энергиянын чарыдалыг, улам, ажылдагыла өткөчүл болбас чөптөсүр бар боюн айттырар. СЭП Кызыл хоорум, райкомар, «Тыва да-дугу тудуг» эргелдигин, «Тыва кобальт» комбинаттын паркомары, хоорайкуучу-комар, министрстволар, болгаш ведомстволар, тус-тус будурулаларын болгаш ажыл-агыйларын ууртукчулары энергия чарыдалыгче ам-лаа чогур кичээлге салбайн, ову контроллар, камнаар дээр демосилла сула тургускай. Чүгө бо чылда январь ай-ла Каз-Хем, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Эрзин районнар электрия энергиянын 49-тан 130 хуу ажыр, Кызыл хоорай — 24,5 хуу арттык чарыдалган.

Электрия энергиянын чарыдалыг димиттэн хемчээлдег 1024 будурулаларын, органи-зацияларын, совхозтарын, школа, эмвеле, албан чарелерин 65-и артык чарыдалган (6,3 хуузу) будурулган.

Электрия энергиянын чарыдалыгын талазы-биле хонук айып-биле хыналдага кырген 120 кире будурулаларын Кызылдын эт комби-налы (11,6 мун хит-шак), «Шагонартстрой» трестин № 18 КМК-ы (42 мун хит-шак), «Тыва калы тудуг» трестин № 957 КМК-ы (10 мун хит-шак), «Тыва авто-орук» эргелдиги көвүртү тур-

маарыштыр чеме кылдыр мын-дыг чүдүлү база чугаалаан бол-тур: боттарында бар күчүдерин долу ажылдаган, чедир тургустуулаан дериг-херексел-дерин энергия чарыдалыгга киирпн каан болур. Ол чөт-шын эвес.

Тудуг организацияларында электрия энергиянын ажылдап турарында чөтөс чүдүлү бар. Планиан, чарыгал, контролдан, үсткө ап тура-ры кончук салып, мын-дыг бо январь айла тудуларга электрия энергиянын чарыдалыг димиттерден алган.

Чижээ, «Тыва калы тудуг» трестин 18 организациялары-

ге-тудуг эргелдигин кой кичээлери торгаткан, 4 ууртук-чуга догулаа оналган, 4 ки-жини сагылдырган. Кызылда 8 будурулаларын электрия чарыдалыгын талазы-биле ма-териалдарын хооруккумонун административтик комиссия-зынче шилчиктеп, хемчег ам-лаа алдынган. Танды болгаш Бин-Хем райондарын адми-нистративтик комиссияларынга киирген материалдарга үндө-өлөш үп ууртукчулар догу-ткан, беш кижиге сагылды-рып берген.

Электрия энергиянын чарыдалыг контролданган тала-зы-биле районнарда оператив-тик бөлүктөр база чамдык боттук ажылдап кылып чору-луп турар. Ыччалажок Каз-Хем, Чөөн-Хемчик, Сур-Хай, Барын-Хемчик районнара, Ак-Довуракта бөлүктөр илсө-кей чок, чөтөс ажылдап кел-ген.

Бо кыштын байдалы оон мурундаларында болзага чамачылаа болза, чымыл энер-гиянын чарыдалыгга хажы-дымчылар бар. Бусту будурулаларга ажылдап турар будурулалар ову котоларже делдир эгиле, бус болган-ниг суг дачмалар хоолаларын чедир чымылдан кылба-нында, чымылдан турар ба-жым-балгалтарын чедир сеп-теп, чымылдан албаанында чымыл энергияны чедир ажыл-латтырмай, ову алдыр-биле олан хөмүр-лаш, кижилерин куш-ажылы курут барган бо-лур. Бо дээр чарыдалга кымга оонажыры билдирип, хажыдалга чок, ажыл-агыйжы эвес ууртукчулар ол бүтүпчү бурулдуларга ол.

Түнелдиге, одалаг-энерге-тика курлавырларын камна-тын, чөп чарыдалыгын талазы-биле СЭП обкомунун, республика Министрлер Чувствелдин докталаарын, шынтыкларын партия, совет, ажыл-агый органдарын ууртукчулары күтүсээр, кам-налга чурчун кала-лаа шы-гырларды боор деп изеледил илерелер алар.

В. СЕМЕНОВ, СЭП обкомунун уст-ур-транспорт кичилерин эргелдигинин ораакчы-ы.

«Тыва тудуг» трестин 81 дугаарлыг тудуг эргелдигин Анатолий Ооржак брига-дирээр, Федор Дамбиев мастерээр бри-гадазы СЭП Тыва обкомунун Паралага бажынын тудуун кылып турар. Ында анык тудуужулар Василий Донгак, Алим Намзат болгаш эске-лаа ажылчылар ба-жынын ханаларын тудуулардан бедек шынарып кылып турарлар. Тудуужулар аразынын социалистик чарыжынын муруну

оуруунда анык ажылчылар Владимир Чимба, Сергей Оюн, хоочун дашчы-лардан Борис Кудер, Аппа Хеймер-оол чаа тудуун бо чылда Паралага хүнүнге чедир тудуп доозар соугага-биле шалыччы ажылдап турарлар.

ЧУРУКТА: анык дашчылар Васи-лий Донгак, Алим Намзат. О. ОНДАРНЫН ФОТОУ.

Ээ ёзу-биле көөр ӨГБЕЛЕРНИН ЧУРТУНДА

Бо чылдын январьнын 20-де үгөн «Шын» солунга «Күш-ажылдыг хосту» совхозун малчыны Кудер-оол Март-оол малчин кижини харымсалгалыг тудай-лаа чугула айттырып көдүргөн. Шынар-ла, каларын орган малчин ажаадалыгче болгаш чөтөгелеринче кичээлге салбас, малын чугулар болгаш чаш төлүн эвезиш амыр, калаа-хоразын чылгап, септес, керген хоорайда бөшкү эскерткен дуза манавар, оон кы-дереке интинин малын салыптарга уус бисте хоар-эс. Ыччалда-лаа ак сеткилдег ажылдап чоруур, мер-жежигинге ёзулут бердиген, ажылдагы бедек харым-салгалыг кижилер дыка хей. Бир мындыг өг-бүлени ном-чукчуларга таныштырар болады.

Чоокта чаа бедек дагын мырнай сиртинде турар ала-га келинч. Кыпчы чыгар арин-башты көзгөл «юк ажинындап тур. Алдым эзи олгу-биле кады кайаа жмык-талчаанда эй дагалан, чей чок ажылдап тур.

Бичангаш боттарында алган с. шалистик дүлээлери чыл-дын на күтүсеп, төрүүр чүс өшкүге оонаштыр адал-ла дээр, 92-ден 110 анай чедир камгалап, доруктуун чоран-нар.

Эрес-кежээ өг-бүленин бү-дүрүчүлүг күш-ажылдыг тур-тит, чаа-лаа, чалгыс чөр турттулары-лаа бедек-биле үнелер турар: С. Салчак — Тыва АССР-нин алдарлыг мал-чыны, коммунист күш-ажыл-дыг шалыччы, Күш-ажыл-дыг Кызыл Тук орденин, хей хөрек демектеринин бол-гаш хүндүлө бижиктеринин элекчилер. Оларын аразы-ла Тыва АССР-нин Дээли Со-ветинин Президиумунун Хүн-дүлө бижик база бар. Х. Күжүт — Күш-ажылдыг Кы-зыл Тук, «Хүндүлөк Дем-лаа» орденин, Ленинни Облестейг мсалыын, «Соци-алистик чарыштын» тилкел-ди хөрек демектеринин, хей хүндүлө бижиктеринин элек-чилер, коммунист күш-ажыл-дыг шалыччы. Эртен чыл-да Херем-лаа Хуураковнаа утту-дурбас озагай чылдарын бяр-ээн болган: Совет Тыванын 40 чыл оон таварыштыр алаа «РСФСР-ни көдээ ажыл-агый-нын алдарлыг ажилдачы-зы» деп хүндүлүг атты тын-чыла. Ам дээрзинде районла чылдыг ат элден чалгыс ки-жи ол.

Дуржулгалыг малчынар эркен чымыл база чедик-киниг ажылдап, төрүүр 100 өшкүг оонаштыр 100 айнаы бүтүр камгалап, доруктуураш, баш санында, 1,3 кг. дүктү кыргып алганар. Оларын ал-ган дүлээлери бээр-ла бе-дик: 100 өшкүг оонаштыр 100 айнаы камгалап, бир баштан-ла 1,3 кг. дүктү кыргып. Ону долдуу-биле күтүсеп болу-рун бүтү аргалар малчы-нарда бар, коланда 320 ажыг өшкү хур-менди кытпал турар.

«Калы чоран экивис» — партиянын Бай-Тайга райко-мунун бирги секретары А. С. Дембирел алып-биле чайыр-лааш, «Тыва АССР-нин ала-ш-лыг малчыны» деп бижээн хө-рек демекши Салдуу Лама-Су-руновни Салчакка тынсып тур-ар.

«Амгы күш-ажылчы көргү-зүлгө» оожурган, доктала-най, улам кыдым ажылдап турган, он бирги беш чылда чедикшигнин доозарларын база бижит калыкыла болгаш ас-кежиктиг амды-ралды Силерге күзеп тур мен! — дээр, оон колду дымнып тутту. Артык улус аңга ула-жып, малчыны моон сонгаар-лаа улуг чедикшигнерин кү-зөп. Ажылдагы кыдым бол-гаш харымсалгалыг болуруга мындыг-дыр.

«Хат халымга, шынар-ла, эмир чок чөтө бо, — деп, С. Салчак улаштыр чугаалады. Уусе үсө хат мырнай сок-савайн тур. Ам алды хоюлар халып келди, дит бууду чөтө-терге кээп дүжүп турар чүдө-дүр.

«Уш чыл бурунгаар бар-ла, титтүрүп алган, харын, амгыр бердиге. Оон мурун-да үргүлчү киде өггө туртпал чорудуу. Ёвөстү мырнай калжалал, ол-бо талазындаан калжалал, — дээр, Х. Күжү-түт дүжүлүгү калды. — Ол та-нымы-биле, бажымынсы-ты база бижигиле алган ор-бис.

Кижиге чөтөгө ынак, күш уузынга ынак. Бо өг-бүлө мал-чынан эгелээ-ле ам чээрби-секи кышты мында кытпал эрттирпн турары бо. Ол үнүн дургуулаа, бо мыншак, эки-даа, хари, соогу улуг, аар-берге-лаа кыштарын эрттирпн, интинин малын менди өстүр-дөр дээр бүтү күжү, биял-мержежиги берип, кылып

«Уш чыл бурунгаар бар-ла, титтүрүп алган, харын, амгыр бердиге. Оон мурун-да үргүлчү киде өггө туртпал чорудуу. Ёвөстү мырнай калжалал, ол-бо талазындаан калжалал, — дээр, Х. Күжү-түт дүжүлүгү калды. — Ол та-нымы-биле, бажымынсы-ты база бижигиле алган ор-бис.

«Уш чыл бурунгаар бар-ла, титтүрүп алган, харын, амгыр бердиге. Оон мурун-да үргүлчү киде өггө туртпал чорудуу. Ёвөстү мырнай калжалал, ол-бо талазындаан калжалал, — дээр, Х. Күжү-түт дүжүлүгү калды. — Ол та-нымы-биле, бажымынсы-ты база бижигиле алган ор-бис.

Коллективтин даарыкчыла-рын аразыла социалистик чарыш. Н. И. Ивановна чы-гыс үсө улаа талекти боуп, калык улаа шыналып-мактат-кан төлөтпн кижи. Он бирги беш чылдыг сөөлүгү чымылны баштагы айынын планын оналдаарын ол ажыр күтүсеп-сеткен. СЭП-нин XXVII съез-динде, Улуг Тывалыгын 40 чылдагы күш-ажылчы чедикши-гнерин ужуражыр, беш чылдыг планын оналдаарын күтүсеп дээр Надежда Ива-нова шалыччы ажылдап турар.

«Уш чыл бурунгаар бар-ла, титтүрүп алган, харын, амгыр бердиге. Оон мурун-да үргүлчү киде өггө туртпал чорудуу. Ёвөстү мырнай калжалал, ол-бо талазындаан калжалал, — дээр, Х. Күжү-түт дүжүлүгү калды. — Ол та-нымы-биле, бажымынсы-ты база бижигиле алган ор-бис.

«Уш чыл бурунгаар бар-ла, титтүрүп алган, харын, амгыр бердиге. Оон мурун-да үргүлчү киде өггө туртпал чорудуу. Ёвөстү мырнай калжалал, ол-бо талазындаан калжалал, — дээр, Х. Күжү-түт дүжүлүгү калды. — Ол та-нымы-биле, бажымынсы-ты база бижигиле алган ор-бис.

Т. ХЕРТЕК. Таңым район.

Х. МОНГУШ.

Х. МОНГУШ.

СОҢГУКЧУЛАРНЫН БУЗУРЕЛИ

Январьнын сөөлүгү хүннери-нин бирээ. Бай-Хаакта амы-дырла ханаларыга будурулге эргелдигин бажыны. Эжик эки-сылда стол чалында элечек ма-наа, мыла саналарда олу-рар анык-лаа, пазыны улга-даа берген кижилер хей. Ча-гылдар кылган, даараткан хе-терин, индиктерин, тирттир-ган чуртуктарын амыр дээр улус дээр бидилдир.

Улуу коридорну эртекш, да-рааныр пекке келирме, даара-ныр машиналарын таалаанчыл шымаару үпү чүгө дымналар, чей чок ажылдаан даарыкчы-чылар көстүр мындыг. Менче кичээлге салыр чайлыг кижиге чок болду. Ажыл шалычын үе-зинде аяар орав улус кайлаа боор, дааразында өрөчөк хире бөрүмге, херезеж кижиге олур. Эргелде партия эге органи-зациянын секретары Галина Васильевна Сункуева болду. Келген херэм чугаалады.

«Бисте ияа Ивановна бар болдуур ияа, кайзы-ла депу-таттыг калыдалыг депштин улус чүе — деп, секре-тар өөрүшкүлүг димиттир. Бай-Хаак көдээ Советтин ле-

БИСТИН КАНДИДАТТАРЫНЫС

дар» дептеринде бижээлдеп номчул болур. Бо бүтүп кижиге көргөш, та-нышкан, ёзулуг-ла болуун чалгыс чөр турттуларын эрге-ажыны дээр билген, мер-жежиги берип чоруур теле-тик кижиге дээринде долдуу-ла бижээлээр чоруу. Ызыг улукча чөр ынак, хүндүлээр.

Надежда Ивановна комсомол кижиге. Эргелде комсомол эге организациянын курла-дында чугаалажыр айттыр-ларын бектээринге, үндүргөн шынтыкларын күтүсептен хынаарыга болгаш эске-лаа комсомолу ажыл-херектерге илсепкей киирпн, мактадып турар.

Тур-сорукуг комсомолчуку коллективте улусу контрол болууну кечигиштер сонгаан. Улусу контролларын Бү-гү-үлөк чөтөгөл туралынын материалдарын, аңаа СЭП ТК-нын Чыгыш секретары, ССРЭ-нин Дээли Советинин Президиумунун Даргыз эи К. У. Черепенков чугаазын улуг союрулга-биле ол өрө-нин, ажил-чорудууларын адымчы программасы кылдыр хүдээп алган, мыла айтты-мынны күтүсеп дээр амыр үсө ажылдап турар. Күш-ажылдыг сөөлүгү чурчуткан бижигилерин, организастыг чорукту, будурулг чорудуунун шынарын экижерлерге, электрия энергияныга, олар чүгө-ле болгаш дериг-херекселдерге камналгалыг болурун хай-

тык хептерин бышпышпаан, даараар мержежиги шын-дир алган. Мынчанга бердиге оналдаарын, социалистик хулаагаларын ай, каварга са-нында ажыр күтүсеп келген. Ол ам бешки разрабатин да-рамынчымы. Шак ынак бедек мержежиги муракчыларын арга-дуржулгалыг өрөшкн тур-ган, болууну кыдым, чүткү-дүг чоругу-биле чедип алган.

«Күсө, чүткүл турла кижиге чүгө-ла чедип амыр. Школа-ны чылдарында-ла дааразы-нынга, калды-бир хеп бажы-рынга хандыкмылдыг туралы, мындыг болурунга ааа-мен мындыг мержежиги чедип алдырпн сүмөстүн чүе. Ол мен-чээ тааржыр болган — деп, Ивановна чугаалаар.

«Бисте ияа Ивановна бар болдуур ияа, кайзы-ла депу-таттыг калыдалыг депштин улус чүе — деп, секре-тар өөрүшкүлүг димиттир. Бай-Хаак көдээ Советтин ле-

путалынын ажаадалыгга деп-штин дааразыны Надежда Ивановна ужуражыр-биле келгеннин чугаалады. — Надежда Ивановна Ива-нова бар, ажылдап олур — дээр, чугаазын уламчыл бер-ди. — Депутаттын кандидата-рынга чонук эй-не төлөтпн оолдар, кыстарын депшиди, сонгукчулар оларга бузурун көргүзүп турар. Бистин На-деждамыс ёзулуг илсепкейлер-нин бирээни кижиге, мынчанга депштикче бис.

Шынар-ла, коллективте му-ракчы даарыкчыларын хей-инити ажылдагы илсепкейлер-дини бирээни дээрзин оон билип алдым.

Дүмштекч каасар үеинде Надежда Ивановна-биле ужура-жыр, ажыл-ижи таныжар ар-галыг болду.

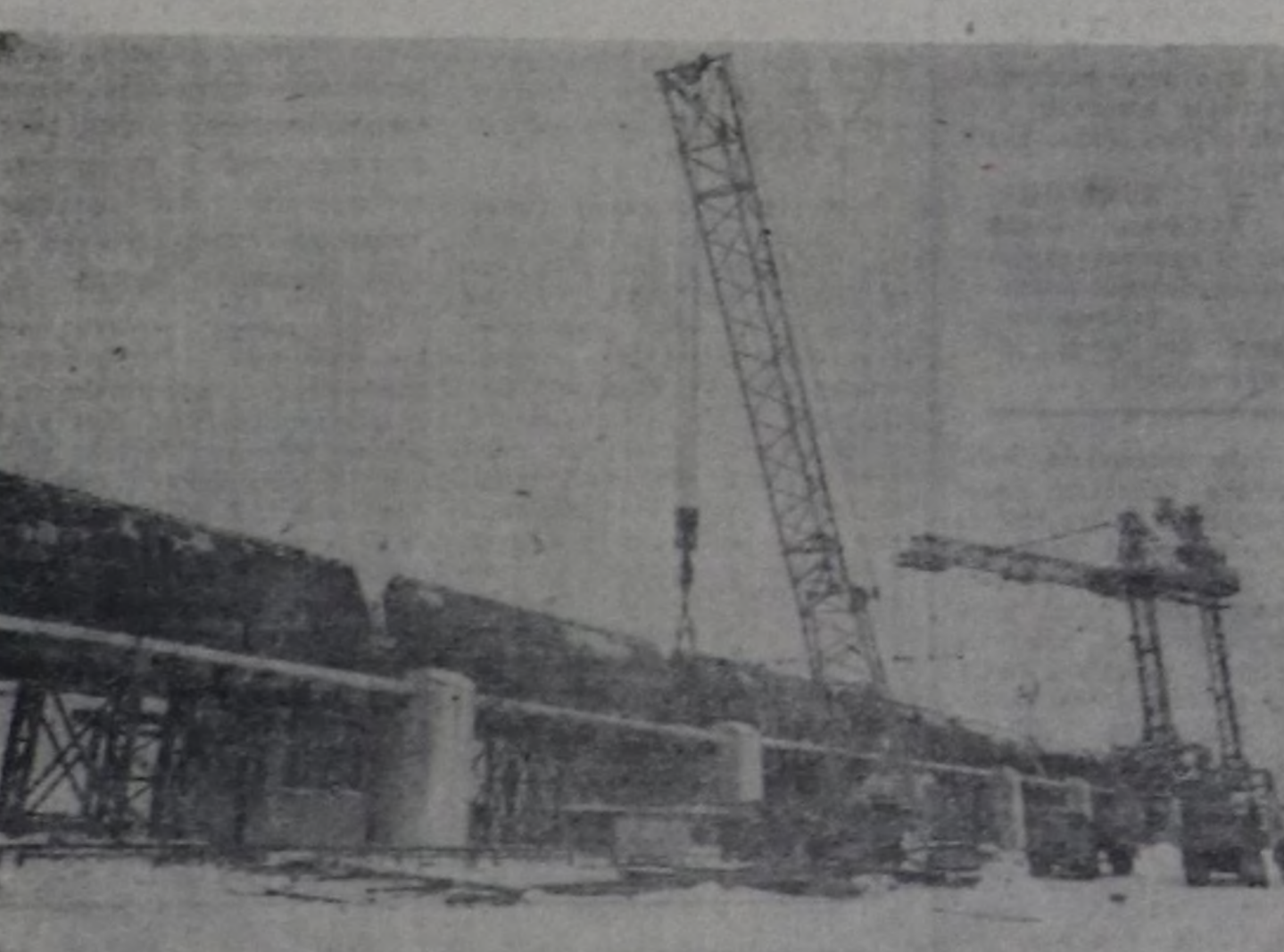
Надеждамыс, төрөз чөри Бай-Хаак күш-ажылчы пазы-ры баа малаа эгелен. Шко-лаын дооскан сонна бижикти-ни мержежиги чедип ал-ган, бо будурулгалда ажылдап берген. Оон бээр он чыл ажыл турар. Бо үнүн дургуулаа эр болган херезеж улустун даш-

«Бисте ияа Ивановна бар болдуур ияа, кайзы-ла депу-таттыг калыдалыг депштин улус чүе — деп, секре-тар өөрүшкүлүг димиттир. Бай-Хаак көдээ Советтин ле-

«Бисте ияа Ивановна бар болдуур ияа, кайзы-ла депу-таттыг калыдалыг депштин улус чүе — деп, секре-тар өөрүшкүлүг димиттир. Бай-Хаак көдээ Советтин ле-

«Бисте ияа Ивановна бар болдуур ияа, кайзы-ла депу-таттыг калыдалыг депштин улус чүе — деп, секре-тар өөрүшкүлүг димиттир. Бай-Хаак көдээ Советтин ле-

Ленинградтың далай үеринден камгалалы

Ленинградты далай сууун үерлөшкн-ниден камгалаарын талазы-биле онза-гай тудуугу кылдыр шалыччы темп-биле үргүдүлсн турар. Горская суурдан орус далай алаарынын Кронштадт хоорайнаа чедир Фин мугадурундаа ыкпаан кургаг оруктан далай камгаламнын муруну эр-ке-те чалдарыче самосвалдар майнапн тур-ар аларган. Ында көвүрткелер болгаш суг эрттирер ийи тудуугу кылган, 13 мун

тонна ажыг демир-металла конст-рукцияларын өтпэн. Даш-доурактан тур-густунган бедек чалда 20 миллион кубометр хире сай-дашты төккөн. Тудуугун бүтү кирчикчилери соксада чокка, бир демитг ажылдап турар.

ЧУРУКТА: суг эрттирер № 5 тудуугун кезектерин эгеп турары. М. БЛОХИННИН ФОТОУ. СЭП-ниң фотохроникасы.

Чаа сезоннун будуузуңде

Геологтарын ажыл-ижи болуруга, солуг болгаш ро-матиктерге. Геолог дээр-де уу-устун салгыныг эгиле ро-матик чүткүл, холууда мас-ка туткан, тайга-сыт ар-ке-зип, шынчылда ажылдарын кы-дып чоруур кижиге киирп кээр. Чогуу бо мержежиги шилип алган улус геологтун, ажил-деи берге болгаш нарын деп чүвени биир. Майгын, чадыр-га-лаа куртуп чочу-ла бис, одаг кыдымга гитарга үлет-тиреш ирражыр, ирак мар-шуттарга солун, элентиг ужурааларга-лаа тааржыр.

Ыччалда-лаа бо бүтү бистин ажилымыстың дашыкы хевсир, бир аялы калыдалы-дыр ияа. Херек кырыла бистин ажилымыс амыр эвес, хей күжүмгүн, кичээлге ие не-гээр. Геолог кижиге манай, шы-дажып билар ужурут.

Мен бо : Доенчикте по-литехниктег институтун доо-зуп, геология болгаш казымал байлаларын мөөч чылдыны-рын шынчылээр талазы-биле тускы эртенчиге спецналь-болуу. Тывага 8 чыл ажил-дажым. Баштагы Тыванын ком-

плектиг даг экспедицияныга турган, оон «Тыва кобальт» комбинаттын Кызылда шин-чиле-биле будурулгелерге ажил-дажым киирпн. Ам ол буду-рулгалдыг шинчиле болууну наадылыг мен.

Бистин шинчиле-ажылдаа будурулгелес Тывадын де-вис-кээринде чедери берге чер-лерин ушкун металлдарын шинчилелде болгаш тынчып чоруу турар. Бо чымыл планда көрдүнгөн черлерге шинчилел, тынчып ажилдарын чорудар бис. Шинчилел ажил-дарын экижерге чедир чорут-кан, үнелг металлдарын бар куравын таараткан тынчып ажилдарын эгелээр бис.

ШЫН

ШЫН

ШЫН

«Бисте ияа Ивановна бар болдуур ияа, кайзы-ла депу-таттыг калыдалыг депштин улус чүе — деп, секре-тар өөрүшкүлүг димиттир. Бай-Хаак көдээ Советтин ле-

«Бисте ияа Ивановна бар болдуур ияа, кайзы-ла депу-таттыг калыдалыг депштин улус чүе — деп, секре-тар өөрүшкүлүг димиттир. Бай-Хаак көдээ Советтин ле-

«Бисте ияа Ивановна бар болдуур ияа, кайзы-ла депу-таттыг калыдалыг депштин улус чүе — деп, секре-тар өөрүшкүлүг димиттир. Бай-Хаак көдээ Советтин ле-

«Бисте ияа Ивановна бар болдуур ияа, кайзы-ла депу-таттыг калыдалыг депштин улус чүе — деп, секре-тар өөрүшкүлүг димиттир. Бай-Хаак көдээ Советтин ле-

«Бисте ияа Ивановна бар болдуур ияа, кайзы-ла депу-таттыг калыдалыг депштин улус чүе — деп, секре-тар өөрүшкүлүг димиттир. Бай-Хаак көдээ Советтин ле-

А. МАРТЫНЕНКО, «Тыва кобальт» комбинат Кызылда шинчилел ажилдаа будурулгелерге шинчилел болууну наа-чалыгын.

2-ги арын. 1985 ч. февраль 13.

